

BREŽICE V LETU 1990

Preprečen poizkus nelegalnega odvzema orožja Teritorialni obrambi

Bodimo ponosni na našo Teritorialno obrambo in se spominjamo pogumnih dejanj

Mitja Teropišč

Za pojasnitev tega dogodka je treba obuditi spomin na 90. leto prejšnjega stoletja in na druge dogodke v letih pred tem, ki so na vojaškem področju osamosvajanja Slovenije pomenili temelj za uspešno izvedbo vojne z Jugoslovansko ljudsko armado (JLA) leta 1991. Spomniti se je treba nastanka in ustanovitve Teritorialne obrambe (TO) ter njene vloge v procesu osamosvajanja Slovenije in Manevrske strukture narodne zaščite (MSNZ) kot začasne »prevratniške strukture«, ki je v ključnem obdobju prenosa oblasti

na demokratično izvoljene organe na lokalnem in državnem nivoju leta 1990 dokazala in pokazala pripadnost svojemu slovenskemu narodu in odločenost, da z orožjem, skupaj s Slovensko milico, zavaruje procese, ki so kasneje pripeljali do plebiscita in osamosvojitve Slovenije.

Zavedam se, da ko govorim o pripadnosti svojemu slovenskemu narodu, in to seveda za čas, ko smo bili še v skupni državi Jugoslaviji, je bilo to takrat imenovano »nacionalizem« in so nas etiketirali kot »nacionaliste«, seveda pa se danes govori, da so bila to domoljubna dejanja in da smo bili domoljubi.

Po dvajsetih letih, s to po mojem že primerno časovno distanco, je takratni čas lažje oceniti, saj tisti močni čustveni naboj domoljubja zgublja moč in se manj ali skoraj nič več ne manifestira kot nacionalizem. Dogodki pa so že pojasnjeni in tudi zgodovinsko dovolj opredeljeni. Brez negiranja ali celo omalovaževanja in zmanjšanja pomena drugih je treba izpostaviti dogodke in odločitve na vojaškem področju, ki so bili še zlasti pod drobnogledom zveznih oblasti v Beogradu in ko je nespoštovanje vojaških ukazov oziroma takratne zvezne zakonodaje pomenilo veliko možnost aretacije in postopek pred vojaškim sodiščem.

Slovesnost pred stavbo občine Brežice ob odkritju spominske plošče "Neoddaja orožja TO leta 1990" (Avtor: Mitja Jankovič)

Spomin na leto 1990 je še zelo živ

Procesi osamosvajanja Slovenije so tega leta prehajali v zaključno in odločilno fazo. Delo v štabih Teritorialne obrambe je postajalo vedno bolj »zaostreno«. Po prejemu ukaza 16. 5. 1990 za oddajo orožja TO občine Brežice v Garnizijo JLA Cerklje ob Krki, pod pretezo varnega skladiščenja, se je vsa zadeva politično in vojaško močno zaostрила. Praktično ni ostalo nobenega manevrskega prostora za špekuliranje o tem, ali orožje v Brežicah oddamo ali ne. Odločitev, da orožja kot komandant TO občine Brežice ne oddam, sem sprejel takoj po sprejemu ukaza in pri tej odločitvi so me v celoti podprli sodelavci iz stalne sestave občinskega štaba Teritorialne obrambe (OŠTO).

Zakaj taka odločitev?

Ocenil sem, da je ukaz nelegitimen in verjetno tudi nelegalen. Pri tem sem seveda vedel, da je štab po liniji vodenja in poveljevanja odgovoren tudi občinskemu organom. To pa je pomenilo, da bi za prevoz orožja iz skladišča Teritorialne obrambe v objekte

JLA potreboval tudi ustrezno politično odločitev, ki pa je seveda nisem imel, saj politični organi o tem niso bili obveščeni. Oddajo orožja smo tako razumeli kot poizkus razorožitve Teritorialne obrambe in tudi akt nezaupanja.

ln tu smo zopet na začetku, pri moralnih dilemah ali celo filozofskih vprašanjih, komu in kdaj mora biti vojak lojalen in zvest:

ali razpadajoči državi, v kateri se njegov narod ne čuti več svobodnega, varnega ...,

ali narodu, ki se uradno še ni odločil za samostojnost,

ali politik, ki sprejema vsečne odločitve o samostojnosti, a je končni rezultat negotov,

ali samo svoji vesti in občutku ter takratnemu temeljnemu vojaškemu vprašanju, zakaj je bila Teritorialna obramba ustanovljena in kaj je njeno poslanstvo. Res veliko dilem!

V štabu v Brežicah smo se poklicni pripadniki TO odločili po svoji vesti in prepričanju, da je Teritorialna obramba vojska slovenskega naroda in je njeno osnovno poslanstvo braniti ta narod in njegove odločitve, za kar je bila leta

1968 tudi ustanovljena. Priznam, da tudi zaradi poznavanja zgodovine ustanovitve Teritorialne obrambe in predvsem zaradi nelegitimnih zahtev nadrejenih odločitev ni bila težka, težki in naporni pa so bili dnevi in meseci, ki si bili pred nami.

Še isti dan po prejemu ukaza za nelegalno oddajo orožja v objekte JLA, ki smo ga razumeli kot poizkus razorožitve, smo se v štabu organizirali in oborožili ter izdelali načrt, kako to preprečiti. Prvo oporo in pomoč nam je ponudil komandir Postaje milice Brežice Zlatko Pirš. V prostorih milice je takoj shranil nekaj zabojev avtomatskih pušk in strelivo. Nato sem o sprejemu ukaza in o svojih odločitvah želel obvestiti predsednika skupščine občine Brežice.

Naj posebej poudarim, da je tega dne potekala seja vseh treh zborov občinske skupščine, na kateri se je konstituirala nova demokratično izvoljena občinska oblast in so volili novega predsednika občine ter predsednika in člane izvršnega sveta. Volitve so trajale zelo dolgo v popoldanski čas, zato sem se vrnil na sedež štaba, kjer smo sprejeli in izvedli odločitev o nadaljnjih

Spominska fotografija: od leve Vinko Čančer, Vojko Kovačič, Andreja Andrejaš, župan Ivan Molan, predsednik ZVVS Janez Pajer, Mitja Teropšič, Ivan Tomše, predsednik SO Brežice leta 1990, in Viktor Pšeničnik (Avtor: Mitja Jankovič)

ukrepah. Govorim o samoorganiziranju. Noč s 16. na 17. maj 1990 je bila zame in verjetno tudi za moje sodelavce ena najdaljših v življenju. Po načrtu naj bi 17. maja ob 8. uri pričeli oddajo in odvoz orožja v Garnizijo JLA Cerklje ob Krki. V skladišču TO v Brežicah bilo skoraj 1000 kosov pehotnega, lahkega protiklepnega orožja in orožja za podporo ter več kot 457.000 kosov pehotnega streliva.

V štabu sta noč, kot notranje zavarovanje, preživela Vinko Čančer in Viktor Pšeničnik, Vojko Kovačič in jaz, kot zunanje zavarovanje, sva jo preživela doma, saj sva živela v Trnju v Brežicah, v neposredni bližini Doma TO. Vsi smo bili do zob oboroženi in pripravljeni, da se upremo z orožjem, če bi vojska hotela na silo odpeljati naše orožje in strelivo. Jutro 17. maja je bilo mirno, spraševal sem se, ali je to napoved burnega dne. Enote JLA iz Garnizije Cerklje ob Krki, ki bi morala naložiti in odpeljati orožje, ni bilo. Na našo in tudi njihovo srečo. Ob morebitnem poizkusu nasilnega odvzema orožja bi bil izveden prvi oboroženi spopad, saj za nas poti nazaj ni bilo več. Po prihodu v štab sem takoj poklical novoizvoljenega predsednika občine Ivana Tomšeta, znanca iz TO, in se z njim dogovoril za nujno srečanje. O tem srečanju in kasnejših dogodkih, ki so potekali skoraj s svetlobno hitrostjo, je že veliko napisanega in znanega. Pri tem naj omenim še sestanek predsednikov občin in komandantov štabov TO Posavja v Krškem 17. maja, kjer je bila oblikovana vsebina telegrama, ki je bil poslan predsedniku predsedstva Milanu Kučanu ter ukazan sestanek komandantov TO občin s

komandantom TO Slovenije v Garniziji Cerklje ob Krki 18. maja in seveda uvedba operativnega dežurstva in stražarsko zavarovanje skladišča v Domu TO Brežice 19. maja 1990 kot dodatno fizično varovanje.

In kaj je to dejanje preprečitve razorožitve dejansko pomenilo?

Novoizvoljena demokratična oblast, predvsem pa občinski politiki iz vrst koalicije Demokratične opozicije Slovenije (DEMOS), ki je zmagala na volitvah v Brežicah, so dobili jasen signal, da je vodstvo štaba in s tem Teritorialna obramba občine Brežice lojalna vojska slovenskega naroda. In še nekaj je zelo pomembno, in sicer to, da je JLA doživela poraz in je v očeh občanov in občanov že začela postajati »tuja« vojska, kar je za razvoj kasnejših dogodkov, predvsem v vojni leta 1991, bistveno. JLA je bila kmalu poimenovana okupatorska vojska, mi pa smo postajali vedno bolj samozavestni, močni in odločni.

Takoj v začetku septembra je bilo oblikovano vodstvo Manevske strukture narodne zaščite občine Brežice. Postavljen sem bil na dolžnost načelnika občinskega štaba narodne zaščite, za namestnika sem imenoval Vinka Čančerja, za pomočnike pa Viktorja Pšeničnika, Vojka Kovačiča in Andrejo Andrejaš, torej svoje sodelavce iz stalne sestave štaba. Takoj smo pričeli izdelovati konkretne načrte operativnega in neposrednega zavarovanja organov oblasti in objektov posebnega pomena (stavbo občine, stavbo pošte s telefonsko centralo, sedež radijske postaje, sedež štaba TO, vojaško pomembna

križišča, mostove ...). Istočasno smo oblikovali devet operativnih skupin narodne zaščite moči 10 do 30 pripadnikov kot oborožena in udarna jedra. Pripadniki teh skupin so bili v celoti iz vrst častnikov, podčastnikov in tudi vojakov TO. Skupaj je bilo razporejeno 163 pripadnikov.

V obdobju od septembra do oktobra smo večino sodobnega pehotnega orožja in strelivo prepeljali na dvanajst tajnih lokacij v občini, in sicer k družini Stanič v Župelevec, k družini Zakšek v Sela pri Dobovi, k Marjanu Gramcu v Mrzlavo vas, k družini Verbančič v Rakovec, k družini Kolar na Cerino, k Angelci Gregl na Bizeljsko, k družini Balas v Arnovo selo, k družini Verstovšek na Mali Vrh, k družini Pintarič v Sromlje, k Ivanu Kežmanu v Slogonsko, na krajevni urad Bizeljsko, kjer je bil skrbnik Jože Kovačič, in v Terme Čatež, kjer je bil skrbnik Mihael Ogorevc.

Posebej bi rad poudaril, da smo orožje zaupali ljudem, ki smo jih poznali in so seveda soglašali, da ga sprejmejo in čuvajo, njihova politična opredelitev ni bila pomembna. Danes lahko s ponosom poudarjam, da smo izbrali prave ljudi, slovenske družine in domoljube, ki so svojo nalogo v popolnosti opravili.

Orožje in strelivo je bilo v tajnih skladiščih shranjeno do začetka vojne leta 1991, skoraj devet mesecev, ko je bilo ponovno prevzeto in dodeljeno mobiliziranim ali vpoklicanim enotam TO, ki so ga uspešno in učinkovito uporabile v bojih z JLA v Rigoncah, Prilipah, v Krakovskem gozdu, na Medvedjeku in pri minometnem napadu na letališče Cerklje.

Ob zaključku

Vsa ta domoljubna dejanja in pomembni vojaški dogodki ter odločitve, o katerih pišem, sestavljajo zahteven mozaik slovenskega osamosvajanja. Veliko dogodkov, dejanj in odločitev je bilo in vsi so zelo pripomogli, da je bil mozaik uspešno sestavljen. To so bila dejanja, za katerimi so bili konkretni ljudje, številni skromni in neimenovani pripadniki TO, posamezniki in družine in njihove usode, ki pa so s časom in zaradi tempa sodobnega življenja prepuščeni pozabi.

Naj ne bo nikoli pozabljeno!

Poklicni pripadniki Občinskega štaba Teritorialne obrambe Brežice smo svojo delovno, ustavno in državljansko dolžnost opravili profesionalno. Bodimo ponosni na našo Teritorialno obrambo!

